

2 हि.प्र.मन्त्रिमण्डलस्य निर्णयः:
शिमलायाः सीमामहाविद्यालयस्य
नाम राजावीरभद्रसिंह-राजकीय-
महाविद्यालयः ,

3 हिमाचलप्रदेशविद्युत्निगमेन
२३ मेगावाट क्षमतायाः
सौरपरियोजनानां आवंटनम्

4 1.श्रीरामायणकथा,
2.संस्कृतविद्यास्थानानि-
४४व्याकरणस्य सम्प्रदायाः-

विदेशसचिवः विक्रम- मिस्रीइत्येषः चीनदेशं प्रति यास्यति

विदेशसचिवः विक्रम-मिस्रीइत्येषः
आगामिनः रविवासरात् आरभ्य
द्विदिवसीयात्रायां चीनदेशं प्रति यास्यति यत्र
भारत-चीनदेशयोः मध्ये विदेशसचिव-
उपमन्त्रि-तन्त्रस्य मेलनं भविष्यति।
विदेशमन्त्रालयस्य प्रवक्ता रणधीर-
जयसवालः नवदिल्ल्यां वार्तालापं कुर्वन्
अवदत् यत्, विदेशसचिवः चीनदेशे
विदेशसचिवेन सह मिलिष्यति, यत्र
द्वैपाक्षिक-हितानां सर्वाणि विषयानि
चर्चिष्यन्ते। अवैधप्रवासस्य विषये प्रश्नेषु
जैस्वालः अवदत् यत्, भारतं अवैधप्रवासस्य
विरुद्धं वर्तते, विशेषतः यतः एषः सङ्घटित-
अपराधस्य अनेकप्रकारैः सह सम्बद्धः अस्ति
इति। सः अवदत् यत्, भारतीयानां कृते, न
केवलं संयुक्तराज्यामेरिका-देशे, अपितु
विश्वस्य कस्मिन् अपि स्थाने, यदि ते
भारतीय-नागरिकाः सन्ति, तथा च ते
अधिककालं यावत् तिष्ठन्ति, अथवा ते
सम्यक् प्रलेखनं विना कस्मिंश्चित् देशे
सन्ति, तर्हि भारतसर्वकारः तान् पुनः
ग्रहीष्यति।

युद्ध-क्षेत्र-निरीक्षण-प्रणाल्याः सञ्चय इत्येतस्याः शुभारम्भं कृतवान् रक्षामन्त्री राजनाथसिंहः

रक्षामन्त्री राजनाथसिंहः नवदिल्ल्याम् युद्ध-
क्षेत्र-निरीक्षण-प्रणाल्याः सञ्चय इत्येतस्याः
शुभारम्भं कृतवान्। इदं हि निरीक्षण-
प्रणाली युद्धक्षेत्रस्य पारदर्शितां संवर्धयिष्यति
अथ च भविष्यस्य युद्धक्षेत्राणि
परिवर्तयिष्यति यतोहि इदं हि खलु
अत्याधुनिक-संवेदक- यन्त्रे अत्याधुनिक-
विश्लेषण यन्त्रैश्च संवलितास्ति। प्रणाली
एषा अस्मिन् वर्षे मार्चमासात् आरभ्य
भारतीयसेनायां त्रिषु चरणेषु सम्मिलिता
भविष्यति। रक्षामन्त्रालयानुसारं अनया
प्रणाल्या गुप्तचरविभागाः तत्सम्बद्धानि
अन्वेषणकार्याणि इतोऽपि संवर्धयिष्यन्ते।
अपि च भारतीयसेनायां दत्तांशस्य
आन्तार्जालिक सञ्चालनस्य च दिशि नवीनः
पदक्षेपो भविष्यति। सञ्चय इत्याख्या प्रणाली
भारतीय सेना-भारत-इलेक्ट्रॉनिक्स
लिमिटेड-इत्युभाभ्यां संयुक्तरूपेण
विकसिता। अस्या प्रणाल्याः समग्रव्ययं
इयधिक- चतुश्शतौत्तर-
द्विसहस्रकोटिरुप्यकाणि यावदस्ति। एषा
युद्धक्षेत्र-निरीक्षण-प्रणाली सञ्चय इति
आगामिन गणतन्त्रदिवस- पथसञ्चलनावधी
कर्तव्यपथे मुख्याकर्षणात्वेन स्वीयस्थानं
प्रतिपादयिष्यति।

महाकुम्भे मौनी अमावस्यायाम् अमृतस्नानाय व्यापकी सज्जता

हिमसंस्कृतवार्ताः। उत्तरप्रदेशस्य
मेलाप्रशासनेन महाकुम्भे मौनी
अमावस्यायाम् अमृतस्नानाय व्यापकी
सज्जता कृता अस्ति।
दशकोटितोष्यधिक सङ्ख्याकानां
भक्तानाम् आगमनस्य सम्भावनाम्
अवलोक्य तेषां च गतिं निवन्त्रयितुं
दिनिर्देशाः दत्ताः सन्ति। घाटेषु
जनसम्मर्दं नियन्त्रयितुं आवश्यक
संसाधनानि नियोजिताः भविष्यन्ति।
घाटेषु उत्तमस्विधाः, सुरक्षा, स्वच्छता,
शौचालयः, वाहन स्थापनव्यवस्था च
सुनिश्चिता भविष्यति।
प्रयागराजरेलस्थानकस्य बहिः खुसरोबाग

इत्यत्र अतिरिक्तं क्षेत्रं निर्मितम् अस्ति,
यत्र एकस्मिन् समये एकलक्षाधिकां
यावत् भक्ताः निवासं कर्तुं शक्नुवन्ति।
भक्तानां रेलस्थानकपरिसरं प्रति गमनात्
पूर्वं खुसरोबाग इत्यत्र निवासे भविष्यति,
ततः तेषां गन्तव्यरेलयां प्रति
भिन्नवार्गिक युतायाः यात्राचिटिकायाः
माध्यमेन गमनं भविष्यति। अनया
व्यवस्थया यात्रिणां गन्तव्यस्थानकं प्रति
सुचारुतया गमनं भविष्यति, यत्र काऽपि
भ्रामकस्थितिः न भविष्यति।
महाकुम्भस्य आयोजनं सुरक्षितं
सुव्यवस्थितं च कर्तुं अयं निर्णयः गृहीतः
अस्ति।

भारतं न केवलं जल संरक्षणाय पूर्णतो प्रतिबद्धम् अपितु क्रान्तिमपि जनयति-जल-शक्तिमन्त्री सी. आर. पाटिलः

जल-शक्तिमन्त्री सी. आर. पाटिलः
सबलम् इदं प्रतिपादिवान् यत् भारतं न
केवलं जल संरक्षणाय पूर्णतो प्रतिबद्धम्
अपितु अस्मिन् महत्त्वपूर्णक्षेत्रे एकां
परिवर्तनकारिणी क्रान्तिमपि जनयति।
दावोसनगरे ऐषमः विश्वार्थिकमंचस्य
भारतपैवेलियन् इत्याख्ये मण्डपे
मुख्यभाषणं कुर्वन् श्री पाटिलः अवाचयत्
यत् बृहन्मात्रायां कृतप्रयासैः राष्ट्रम्
स्वजलसंसाधनानि भृशं सुदृढं कृतवत्
येन हि सततरूपेण जलप्रबन्धनाय एकं
वैश्विक मानकं स्थापितमस्ति।
अन्ताराष्ट्रियसहयोगं सामूहिककार्यजातं
च सुदृढयितुं समाह्वयन् श्री पाटिलः इदं

स्पष्टीकृतवान् यत् जलाभावः यद्धि
जलवायुपरिवर्तनेन अधिकजनसंख्यया
अतिप्रयोगेन च अतोपि वर्धते, वर्तते
एकं सार्वभौमिकं समाह्वानम्। तेन
कथितं यत् विगतेषु कतिपयवर्षेषु
भारतप्रशासनेन ग्रामीणभारताय
सुरक्षितपेयजलं सुनिश्चेतुं उल्लेखनीया
प्रगतिः अवाप्ता इति। दिल्ल्याम्
आगामि-विधानसभायाः निर्वाचनप्रचारः
तीव्रीभूतः। आगामिनि मासे
भविष्यमाणाय विधानसभानिर्वाचनाय
समेषां राजनीतिक दलानां नेताः
मतदातृन् आक्रुष्य प्रयासान् कुर्वन्तीति।

बायोमैट्रिक इति जीवमितीयप्रमाणीकरणम् एकम् आशाजन्यनवाचारं विद्यते-मुख्यनिर्वाचनायुक्तः राजीवकुमारः

मुख्यनिर्वाचनायुक्तः राजीवकुमारः
स्पष्टीकृतवान् यत् बायोमैट्रिक इति
जीवमितीयप्रमाणीकरणम् एकम्
आशाजन्यनवाचारं विद्यते यद्धि न
केवलं छद्माभिज्ञानस्य प्रत्युत
एकाधिकमतदानं अल्पं करोति।
एतदपि सुनिश्चीयते यत्

अङ्कितमतदानम् उचित- प्रत्याशिने
मिलितव्यम्। असौ नवदिल्ल्यां भारत-
निर्वाचनायोगद्वारा आयोजितस्य
द्विदिवसीय सम्मेलनस्य द्वितीये दिवसे
निर्वाचनप्रबन्धन-निकायान् सम्बोधयन्
एतत् उक्तवान्।

सुभाषितम्

गुणवन्तः क्लिश्यन्ते प्रायेण
भवन्ति निर्गुणाः सुखिनः।
बन्धनमायान्ति शुकाः
यथेष्टसंचारिणः काकाः ॥

हिन्दुर्थः-गुणवान् को क्लेश
भोगना पडता है और निर्गुण सुखी
रहता है जैसे कि तोता अपनी
सुन्दरता के गुण के कारण बन्धन
में डाला जाता है बुरा कौवा
आकाश में निर्मलता का विचरण
करता है।

प्रतिदिनं नवीनतमं
हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकवार्तापत्रं प्राप्त्यर्थं
7876636263
Whatsapp संख्या मध्ये
नमो नमः लिखन्तु

To get the latest
himsanskritvartah
Daily Sanskrit Newspaper
every day, write Hello on
7876636263 Whatsapp

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-
अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः
पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

भारतरत्नः कर्पूरी ठाकुरवर्यः

एकः सत्यनिष्ठः राजनेता
दूरदर्शी राजनीतिज्ञश्च आसीत्-
उपराष्ट्रपतिः जगदीपधनखडः
उपराष्ट्रपतिः जगदीपधनखडः
प्रतिपादितवान् यत् भारतरत्नः कर्पूरी
ठाकुरवर्यः एकः सत्यनिष्ठः राजनेता
दूरदर्शी राजनीतिज्ञश्च आसीत् येन
अनेकैः परिष्कारात्मक पदक्षेपाः
उत्थापिताः। अद्य बिहारस्य
समस्तीपुरस्य कर्पूरीग्रामे भारतरत्न
अलङ्कृतस्य कर्पूरीठाकुर वर्यस्य
एकाधिकैकशततम जयन्त्यवसरे
आयोजितं एकं विशिष्टं समारोहं
सम्बोधयन् उपराष्ट्रपतिः निगदितवान्
यत् सामाजिकन्यायाय आरक्षणं
मातृभाषायां शिक्षाप्रदानं
अन्ताजातीय-विवाह संवर्धनञ्च
कर्पूरीवर्येण उत्थापितेषु प्रमुखेषु कार्येषु
अन्यतमानि सन्तीति। श्रीधनखडः अग्रे
अवाचयत् यत् कर्पूरीठाकुरवर्यः कदापि
राजनीतौ वंशवादाय बलं नैव प्रदत्तवान्

हि.प्र.मन्त्रिमण्डलस्य निर्णयाः: शिमलायाः सीमामहाविद्यालयस्य नाम राजावीरभद्रसिंह-राजकीय-महाविद्यालयः, विजयायाः कृषौ अध्ययनस्य स्वीकृतिः

हिमसंस्कृतवार्ता: - धर्मशाला।

हिमाचलप्रदेशस्य मन्त्रिमण्डलस्य गोष्ठी शुक्रवासरे धर्मशालानगरे मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुक्खोः अध्यक्षतायां सम्पन्ना। सभायां बहवः महत्त्वपूर्णाः निर्णयाः कृताः। मन्त्रिमण्डलेन २०२३ तमे वर्षे आपदाप्रभावितपरिवाराणाम् कृते प्रवर्तितं विशेषाश्रयसंकुलं जिलाकुल्लोः तान्दीग्रामे अग्रिघटनया प्रभावितानां परिवारेभ्यः प्रदातुं निर्णयः कृतः। संकुलस्य अन्तर्गतं तान्दीग्रामस्य प्रभावितपरिवारेभ्यः पूर्णतया क्षतिग्रस्तगृहेभ्यः ७ लक्षरूप्यकाणि, आंशिकरूपेण क्षतिग्रस्तगृहेभ्यः एकलक्षरूप्यकाणि, गोशालानां क्षतिं कर्तुं ५०,००० रूप्यकाणि च प्रदानानि भविष्यन्ति। तदतिरिक्तं प्रभावितपरिवारेभ्यः ३० जून २०२५ पर्यन्तं गृहभाटकस्य भुक्तिं कर्तुं ५,००० रूप्यकाणां मासिकसहायता प्रदत्ता भविष्यति।

अनुसारं ४ जनवरी २०२५ इत्यस्मात् पूर्वं मुक्तस्थानात् निष्कासितानां वन-उत्पादानाम् परिवहनार्थं १५ फरवरी २०२५ पर्यन्तं अनुमतिः प्रदत्ता आसीत्।

कुल्लौ रज्जुमार्गस्य निर्माणं भविष्यति

पर्यटकाणां कृते सुलभं सुरक्षितं च परिवहनसुविधां प्रदातुं कुल्लू बसस्थानकस्य पिजपैराग्लाईडिंगक्षेत्रस्य च मध्ये रज्जुमार्गस्य स्थापनायाः अनुमोदनं कृतम्, येन क्षेत्रे पर्यटनक्रियाकलापाः वर्धन्ते।

ग्रामीणविकासविभागे खण्डविकासपदाधिकारिणां नवपदानां पूरणाय अपि मन्त्रिमण्डलेन अनुमोदनं कृतम्। सभायां खरहानखण्डेन सह ननखड़ी, खोलीघाट च द्वौ नूतनौ प्रभागौ निर्माय लोकनिर्माणविभागस्य राष्ट्रियराजमार्गवृत्तशाहपुरस्य पुनर्गठनस्य निर्णयः कृतः। यात्रिकाणां सुविधायै हिमाचलपथपरिवहननिगमस्य कृते २४ बीएस-६ वातानुकूलितसुपरलकजरीबसयानानां क्रयणं मन्त्रिमण्डलेन अनुमोदितम्। मन्त्रिमण्डलेन राज्यकर-आबकारी-विभागस्य क्षेत्रीयकार्यालयेभ्यः १०० मोटरसाइकिल-प्रदानस्य अपि अनुमोदनं कृतम्, येन उत्तम-प्रवर्तनं, आश्चर्यजनक-निरीक्षणं च सुनिश्चितं भवति

विजयासंवर्धनविषये पायलट-

अध्ययनम् अनुमोदितम्

मन्त्रिमण्डलेन चौधरीसरवणकुमार कृषिविश्वविद्यालयः, पालमपुरम्, डॉ. वाई.एस.परमार-वानिकीविश्वविद्यालयः नौपी इत्येतयोः संयुक्तरूपेण विजयासंवर्धनार्थं अध्ययनस्य अनुमोदनं कृतम्। एतदध्ययनं विजयाकृषेः विषये भविष्यस्य मार्गदर्शिकानां मूल्याङ्कनं अनुशंसनं च भविष्यति। तदतिरिक्तं कृषिविभागः अस्य उपक्रमस्य नोडलविभागरूपेण निर्दिष्टः। मन्त्रिमण्डलेन चालकानाम्, उपायुक्तानां, त्रयः मण्डलीय-आयुक्तानां, निदेशक-भूमि-अभिलेखानां, राजस्व-प्रशिक्षण-संस्थानस्य जोगिन्दरनगरस्य (मण्डी), भूमि-समेकन-निदेशालयस्य (शिमला), निस्तारण-कार्यालयस्य काङ्गड़ा तथा च निस्तारणकार्यालयः शिमलायाः कर्मचारिभ्यः राज्यसंवर्गस्य क्षेत्रे आनेतुं स्वीकृतिः प्रदत्ता। अस्य निर्णयस्य उद्देश्यं एकरूपतां सुनिश्चित्य प्रशासनस्य कार्ये उन्नयनं सुनिश्चितं कर्तुं वर्तते।

एतेषां संस्थानानां नामानि परिवर्तितानि

मन्त्रिमण्डलेन जिलाशिमलायाः राजकीयमहाविद्यालय सीमा इत्यस्य नाम राजावीरभद्रसिंहराजकीय-महाविद्यालयः सीमा, जीजीएसएसएस, क्रीडाछात्रावास (बालिका) जुबुलः श्रीरामलालठाकुर जीजीएसएसएस क्रीडाछात्रावास (कन्या) जिलाऊनायाः राजकीयमहाविद्यालयः खड्डू इत्यस्य नाम मोहनलालदत्त-राजकीयमहाविद्यालय खड्डू इति कर्तुमपि अनुमतिः दत्ता। सभायां स्थगितजलाविद्युत्परियोजनायां आरम्भः, शिक्षाविभागस्य निदेशालयानाम् पुनर्गठनविषये च विस्तृतप्रस्तुतिः अपि दत्ता। लोकनिर्माणविभागाय ५० बोलेरो कैम्पर क्रेतुं अनुमोदनं दत्तम्।

हिमाचलप्रदेशस्य राज्यनिर्वाचनायोगेन निर्दिष्टम्

नवपञ्चायतानां सङ्घटनप्रक्रिया ३० जून पर्यन्तं समाप्तव्या

हिमसंस्कृतवार्ता: डॉ पञ्चनाभः।

शिमला। हिमाचलप्रदेशसर्वकारेण नवपञ्चायतानां सङ्घटनप्रक्रिया ३० जूनपर्यन्तं समाप्तव्या। राज्यनिर्वाचनायोगेन अस्य विषये प्रदेशसर्वकारं प्रति निर्देशा प्रदत्ताः। निर्वाचनायोगेन निर्वाचनानां प्रस्तुतिः आरम्भाः। अस्य वर्षस्य अन्ते पञ्चायतनिर्वाचनं भविष्यति। नवपञ्चायतानां सङ्घटनानन्तरं जुलाईमासे मतदाता-सूचीनां मापनप्रक्रिया आरम्भ्यते। हिमाचलप्रदेशीय वर्तमानं ३६१५ पञ्चायताः आसन्, यः ४३ पञ्चायताः नगरीयनिकायेषु सम्मिलिताः। इदानीं पञ्चायतानां संख्या ३५७२ अवशिष्टा। प्रदेशसर्वकारं प्रति नवपञ्चायतानां सङ्घटनाय ६०० तः अधिकं प्रस्तावाः प्राप्ताः। नवपञ्चायतानां सङ्घटनानन्तरं कति पञ्चायतेषु निर्वाचनं भविष्यति इति संख्या निश्चितं भविष्यति। तस्मात् निर्वाचनायोगेन सर्वकारं प्रति निर्दिष्टं यत् समयमर्यादायां पञ्चायतगठनकार्यं समाप्तव्यम्। जुलाईमासे निर्वाचनायोगेन विधानसभा निर्वाचनस्य मतदाता-सूचीनाम् आधारं कृत्वा जनपद-स्तरीय-मापनं प्रारम्भ्यते। पञ्चायतसचिवेन

मतदाता-सूचीकानां कार्य-रूपं निर्मायते तथा ग्रामसभासु प्राक्-दृष्टिप्रति स्थाप्यते। ततः मतदाता-सूचीकानां प्रारूपं निर्मायते। प्रारूपं साधारणजनानाम् निरीक्षणाय सार्वजनिकस्थलेषु उपलब्धं भविष्यति। जनाः सूचीमध्ये नामसम्बन्धेन दावे प्रस्तुतम् करिष्यन्ति। अपीलाद्वारा अधिकारं प्रस्तोतुम् समाधानं भविष्यति। त्रिमासीयस्य प्रक्रियायाः समाप्तेः अनन्तरं अन्तिममतदाता-सूचीकानाम् अधिसूचना प्रकाशिता भविष्यति।

प्रथमवारं मतदानपेटिकायां क्यूआर कोडः पञ्चायतनिर्वाचनेषु मतदानपेटिकायां प्रथमवारं क्यूआर कोड स्थापयिष्यते। कस्य मतदानकेंद्रे का मतदानपेटिका उपयोगिता इति सम्पूर्णविवरणं अंकितं भविष्यति। मतगणनापूर्वं पेटिकायां स्थिता क्यूआर कोड अनिवार्यतः स्कैन भविष्यति। मतगणनापूर्वं पेटिकायाः परिवर्तनं आरोपं परिहार्यं कर्तुं क्यूआर कोड-व्यवस्था स्थापनं भविष्यति।

प्रदेशसर्वकारेण नवपञ्चायतानां सङ्घटनाप्रक्रिया ३० जूनपर्यन्तं समाप्तव्या यतः वर्षान्ते प्रस्तावितं पञ्चायतनिर्वाचनं समये सम्पूर्णं स्यात्। पञ्चायतानां संख्या निश्चिते सति, मतदाता-सूचीकानां नामावलिम्बनं च अपहरणं च प्रारम्भ्यते। अन्तिमप्रारूपं ग्रामसभासु स्थाप्य, तदनन्तरं अधिसूचना प्रकाशिता भविष्यति।

आयुक्तः, अनिलकुमारखाची, हिमाचलप्रदेशराज्यनिर्वाचनायोगः।

हिमाचल- उच्चन्यायालयस्य महत्त्वपूर्ण निर्णयः संविदासेवा-कालं पेंशनलाभे एव न, वार्षिक-वेतन-वृद्धौ अपि गणयितुं आदेशः

हिमसंस्कृतवार्ता: शिमला। हिमाचलप्रदेश उच्चन्यायालयस्य न्यायाधीशः ज्योत्सना-रिवाल-दुआ इत्यनया महत्त्वपूर्ण निर्णयं कुर्वता याचिकाकर्तुः संविदासेवाकालं पेंशन लाभे च वार्षिक-वेतन-वृद्धेः च कृते गणयितुं आदेशः प्रदत्तः। न्यायालयेन षडसप्ताहमध्ये याचिकाकर्त्रे वेतन-वृद्धिः प्रदातुं अपि आदेशः दत्तः। न्यायाधीशेन स्वनिर्णये सर्वोच्चन्यायालयस्य सर्वेषां निर्णयानां गणना विचार्य सेवाः नियमितनियुक्तेः च वार्षिक-वेतन-वृद्धेः च कृते पेंशन लाभे च गणयितुं आदेशः कृतः। याचिकाकर्ता न्यायालयं प्रावदतु यत् सर्वकारेण तस्य संविदाधारितं टीजीटी रूपेण सेवाः वार्षिक-वृद्धेः कृते न गणिताः। किन्तु सीसीएस पेंशन नियमाः १९७२ इत्यनेन पेंशन लाभस्य गणनायां तस्य संविदाकालं स्वीकारः कृतः, तथापि संविदाकालस्यान्तर्गतं वार्षिक-वेतन-वृद्धिं दातुं निषेधः कृतः। उच्चन्यायालयेन उक्तं यत् शीलादेवी विरुद्ध हिमाचलप्रदेशस्य विधिप्रकरणस्य सर्वोच्चन्यायालयेन उक्तं यत् संविदासेवा नियमितीकरणं कृत्वा स्थायिसेवायाः कृते गणनीया। तथा च पृथक्त्वेन प्रकरणेषु संविदासेवा पेंशन लाभाय च वार्षिक-वेतन-वृद्धौ च गणनीया इत्यपि आदेशः।

२३ मेगावाट सौरपरियोजनानाम् आबंटनम्, ६ मासस्य लक्ष्यम्

हिमसंस्कृतवार्ता:शिमला। हिमाचलप्रदेशविद्युत्लिग मेन २३ मेगावाट क्षमतायाः सौरपरियोजनानां आबंटनं कृतम् अस्ति। एतेषां निर्माणार्थं ६ मासानां समयः निर्धारितः अस्ति, यस्मिन् एकवारं तेषां निर्माणं कृत्वा ते उत्पादनं आनयिष्यन्ते। एतेन विद्युत्लिगमस्य क्षमता वर्धते, केषाञ्चन अधिकानां परियोजनानां सर्वेक्षणमपि तेन क्रियते। आगामिसमये ऊना, सोलनम्, हमीरपुरम्, काङ्गड़ा जनपदेषु सर्वकारीयक्षेत्रे बृहत्प्रमाणेन सौरविद्युत्परियोजनानां स्थापना भविष्यति। अस्मात् पूर्वं विद्युत्लिगमेन ऊनामण्डले परियोजनाद्वयं प्रारब्धम् अस्ति। निविदानाम् उद्घाटनानन्तरं २३ मेगावाट क्षमतायाः सद्यः चिह्नितानां परियोजनानां आबंटनं कृतम् अस्ति। केचन परियोजनाः तस्मिन् एव कम्पनीं प्रति गतानि येषां निर्माणस्य लक्ष्यं दत्तम् अस्ति। सात्विक ग्रीन एनर्जी लिमिटेड इत्यस्य हिमाचलप्रदेश- विद्युत्लिगमलिमिटेड (एचपीपीसीएल) इत्यनेन सौर-ईपीसी-अनुबन्धाः प्रदत्ताः इति सूचना अस्ति। अनया कम्पन्या सह यासु परियोजनासु सहमतिरकृता अस्ति तेषु ऊनायाः लमलेहड़ी उपरली इत्यत्र ११ मेगावाट सौरपरियोजना, गोंदपुर बुल्ला इत्यत्र १२ मेगावाट सौरपरियोजना च अन्तर्भवति। सात्विकस्य सौरपरियोजनाद्वयं महत्त्वपूर्ण पर्यावरणीयप्रभावं प्रतिज्ञायते। लमलेहड़ी परियोजनायाः उद्देश्यं कार्बन उत्सर्जनं ४०२,००० टनतः अधिकं न्यूनीकर्तुं, गोंदपुर बुल्ला परियोजनायाः च प्रायः ४५७,००० टन इत्येव न्यूनीकर्तुं वर्तते। गोंदपुर बुल्ला परियोजनायाम् अत्याधुनिकानाम् एन. टॉपकॉन् प्रीमियम मापाङ्कनानाम् उपयोगः भविष्यति येन

प्रतिवर्षं १९.१३ मिलियन यूनिट स्वच्छ ऊर्जा उत्पद्यते। लमलेहड़ी परियोजनायां मोनो पीईआरसी सौर पीवी मॉड्यूलसः सन्ति ये प्रतिवर्षं १७.१३ मिलियन यूनिट उत्पद्यन्ते। एताः परियोजनाः सौर-प्रौद्योगिक्याः उन्नतिं कर्तुं भारतस्य स्वच्छ-ऊर्जा-संक्रमणं चालयितुं च कार्यं करिष्यन्ति। सहमत्याः अन्तर्गतं कम्पनी एतासां परियोजनानां व्यापकरूपेण प्रारूपम्, आपूर्तिं, अभियांत्रिकीं, निर्माणं च कर्तुं उत्तरदायी भविष्यति, येन सर्वेषां नियामकप्रावधानानाम् अनुपालनेन निर्विघ्ननिष्पादनं सुनिश्चितं भविष्यति। एताः परियोजनाः स्वच्छ ऊर्जा-अनुमोदनं चालयितुं भारतस्य सौर-ऊर्जा-क्षेत्रे अग्रणीरूपेण स्वस्य स्थितिं दृढं कर्तुं च सात्विकस्य दृष्टिं रेखांकयन्ति। एतासां परियोजनानां सफलनिष्पादनेन हिमाचलप्रदेशे सौरविद्युत्निर्माणक्षमतायां महती वृद्धिः भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति यत् राज्यस्य सततविकासलक्ष्येषु योगदानं दास्यति। एतस्य अतिरिक्तं अन्येषां पञ्चानां परियोजनानां कृते अपि निविदाः निर्गताः ये अपि शीघ्रमेव आवंटिताः भविष्यन्ति। विद्युत्लिगमः इच्छति यत् एताः परियोजनाः ६ मासेषु सम्पन्नाः भवेयुः येन तस्य उत्पादनं वर्धते। राज्ये सर्वकारेण एतत् महत् दायित्वं विद्युत्लिगमाय दत्तं यत् सर्वकारीयक्षेत्रे जलस्य अतिरिक्तं सौर ऊर्जायाः उत्पादनमपि करिष्यति। कथ्यते यत् कम्पनी अनेकेषु स्थानेषु स्वदलानि नियोजितवती ये विभिन्नेषु क्षेत्रेषु सर्वेक्षणं कुर्वन्ति। शीघ्रमेव तेषां प्रतिवेदनं सर्वकारेण प्राप्स्यति, परियोजनायाः अग्रे स्थापनायाः विषये सर्वकारः निर्णयं करिष्यति।

चिकित्सालयेषु डिजिटल- एक्स- रे- अल्ट्रासाउण्ड-यन्त्राणि, १५०० कोटिरूप्यकाणां निवेशस्य सज्जता

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला।

राज्ये सर्वकारीयचिकित्सालयेषु बृहत्परिवर्तनानां सज्जता प्रचलति। मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुक्खोः आदेशानुसारं स्वास्थ्यविभागेन अग्रे सज्जता आरब्धा अस्ति। स्वास्थ्यविभागस्य एतेषां सज्जतायाः प्रदर्शनं राज्यसर्वकारस्य आगामिनि आय-व्ययके अपि दृश्यते। योजनानां कार्यान्वयनानन्तरं आगामिषु दिनेषु सम्पूर्णे राज्ये स्वास्थ्यक्षेत्रे महत् परिवर्तनं दृश्यते। सर्वे सर्वकारीयचिकित्सालयाः डिजिटलकर्तुं सज्जता प्रचलति। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खः अधुनैव एतस्य घोषणां कृतवान् आसीत्। सः उक्तवान् आसीत् यत् राज्यसर्वकारः एतेषु चिकित्सालयेषु पूर्णतया स्वचालितं ऑटो विश्लेषकं, डिजिटल एक्स-रे, अल्ट्रासाउण्डयन्त्राणि, मॉड्यूलर-शल्यकक्षाः च स्थापयितुं गच्छति। एतदतिरिक्तं चिकित्सालयेषु आन्तरिकप्रयोगशालासुविधा अपि उपलभ्यते। रोगिणः स्वगृहेषु उत्तमस्वास्थ्यसुविधाः, आन्तरिकप्रयोगशालासु च परीक्षणसुविधाः प्राप्नुयुः। भविष्ये तस्य प्रभावः मण्डले उपविभागस्तरस्य च चालितसामुदायिक- क्षेत्रीयचिकित्सालयेषु दृश्यते। राज्यसर्वकारः चिकित्सासाधनस्थापनं प्रति प्राथमिकतारूपेण कार्यं कुर्वन् अस्ति। राज्ये सामुदायिकस्वास्थ्यकेन्द्रेषु अर्धस्वचालितप्रयोगशालाः, अल्ट्रासाउण्डयन्त्राणि, आईसीयूसुविधाः च सज्जीकृताः सन्ति। उल्लेखनीयं यत् पूर्वं मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खः अपि श्री टेस्ला एमआरआई- यन्त्राणां क्रयणस्य विषये चर्चा कृतवान् आसीत्। अस्य कृते राज्यसर्वकारेण ८५ कोटिरूप्यकाणि मुक्तानि इति सः अवदत्। यस्य स्थापना आईजीएमसी शिमला, टाण्डा मेडिकल कॉलेज तथा नरचौक मेडिकल कॉलेज इत्यत्र भविष्यति। सः अवदत् यत् श्री टेस्ला एमआरआई यन्त्रम् अत्याधुनिकं चिकित्सासाधनम् अस्ति।

एतेषां यन्त्राणां स्थापना तेषु चिकित्साप्रकरणेषु सहायकं भविष्यति येषु समीचीनं गहनं च विश्लेषणम् आवश्यकं भवति। रोगाणां चिकित्सां प्राप्स्यति। अनेन रोगिणां कृते उत्तमाः चिकित्सासुविधाः प्राप्स्यन्ते। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खः अवदत् यत् स्वास्थ्यक्षेत्रं सुदृढं कर्तुं राज्यसर्वकारः निकटभविष्यत्काले १५०० कोटिरूप्यकाणां निवेशं कृत्वा स्वास्थ्यसंस्थानाम् आधुनिकसाधनेन सुसज्जितः भविष्यति। सम्प्रति राज्यस्य ९.५ लक्षजनाः उत्तमचिकित्सासुविधानां कृते राज्यात् बहिः गच्छन्ति, यस्य कारणेन सकलघरेलूपादस्य ३३५० कोटिरूप्यकाणां हानिः भवति मुख्यमन्त्री स्वास्थ्यसेवानां सुदृढीकरणस्य पूर्वभाजपासर्वकारस्य आलोचनां कृतवान्। तेन राज्यस्य स्वास्थ्यव्यवस्थायां प्रतिकूलप्रभावः अभवत्, सर्वकारीयस्वास्थ्यसंस्थाः संप्रेषक- चिकित्सालयाः अभवन् इति सः अवदत्। सः अवदत् यत् पूर्वभाजपासर्वकारस्य अनुचितनीतिकारणात् जनानां कष्टेन अर्जितं धनं बहुमूल्यं समयं च अपव्ययितम्। तद्विपरीतम्, काङ्ग्रेससर्वकारः उत्तमस्वास्थ्यसेवाप्रदानाय प्रमुखतया कार्यं कुर्वन् अस्ति, जनाः शीघ्रमेव सकारात्मकं परिणामं द्रक्ष्यन्ति।

लोकनिर्माणविभागेन १५ मार्गपरियोजनानां सञ्चिका सर्वकाराय प्रेषिता

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। लोकनिर्माणविभागेन नाबार्ड-द्वारा अनुमोदितानां १५ मार्गपरियोजनानां सञ्चिका राज्यसर्वकाराय प्रेषिता। अस्याः सञ्चिकायाः विषये लोकनिर्माणमन्त्री विक्रमादित्यसिंहः निर्णयं करिष्यति, तदनन्तरं विभागः निविदाप्रक्रियाम् कर्तुं समर्थः भविष्यति। वस्तुतः नाबार्डस्य सर्वाः परियोजनाः १०-१० अनुपातेन अनुमोदिताः सन्ति। अस्य १० प्रतिशतं ऋणद्वारा राज्यस्य कोषे आगच्छति। यत्र राज्यसर्वकारेण १० प्रतिशतं भागं दातव्यम् अस्ति। सम्प्रति १५ अनुमोदितमार्गेषु कुलव्ययके राज्येन प्रायः १६ कोटि २९ लक्षरूप्यकाणि व्ययितव्यानि भविष्यन्ति। एतदेव कारणं यत् एतेषां परियोजनानां कृते नाबार्डद्वारा राज्यसर्वकारस्य अनुमोदनं प्राप्तम्। राज्यसर्वकारेण प्रशासनिक- अनुमोदन- व्ययस्वीकृतेः (एडीएस) अनुमोदनस्य अनन्तरं १४ फरवरीतः पूर्वं नाबार्ड इत्यस्मै सञ्चिकां पुनः प्रेषयितव्या भविष्यति। लोकनिर्माणमन्त्री

विक्रमादित्यसिंहः एडीएस-इत्यस्य सञ्चिकायां हस्ताक्षरं करिष्यति। उल्लेखनीयं यत् नाबार्ड इत्यनेन १४ जनवरी दिनाङ्के १६२ कोटि ९७ लक्षरूप्यकाणां एताः परियोजनाः अनुमोदिताः। एतेन सह विभागाय निर्देशाः दत्ताः यत् एकमासानन्तरं विभागेन राज्ये सर्वाः आवश्यककाः औपचारिकताः पूर्णाः कर्तव्याः भविष्यन्ति। यदि अस्मिन् अवधिमध्ये एडीएस न प्राप्यते तर्हि नाबार्ड एतत् अनुमोदनं निरस्तं करोति। पूर्वं ये मार्गपरियोजनाः सितम्बरमासे अनुमोदिताः आसन्। तस्य एडीएस-पत्रे पीडब्ल्यूडी- मन्त्री विक्रमादित्यसिंहः समयस्य समाप्तेः एकदिनपूर्वमेव हस्ताक्षरं कृतवान्। तदनन्तरं तस्मिन् एव दिने पीडब्ल्यूडी इत्यनेन नाबार्ड इत्यस्मै ऑनलाइन एडीएस अनुमोदनं प्रेषितम्, नाबार्ड इत्यनेन परियोजनाभ्यः हरितसंकेतः दत्तः, पीडब्ल्यूडी इत्यनेन निविदाप्रक्रिया पूर्णं कर्तुं अनुमतिः दत्ता। अस्मिन् समये फरवरीमासस्य १४ दिनाङ्कात् पूर्वं एतत्

अनुमोदनं प्राप्तुं आवश्यकम् अस्ति। एतासां परियोजनानाम् अन्वेषणं सम्पन्नं जातं ततः परं पीडब्ल्यूडीमन्त्री विक्रमादित्यसिंहः एडीएस दातुं शक्नोति। वर्तमानवित्तवर्षे एतावता नाबार्डतः प्रायः ४५७ कोटिरूप्यकाणां राशिः स्वीकृता अस्ति। एतया राश्याः हिमाचलस्य ग्राम्यक्षेत्रेषु ५० मार्गाः सेतुः च निर्मातव्याः सन्ति। नाबार्ड इत्यनेन सेप्टेम्बरमासे ३५ मार्गाः, जनवरीमासे १५ मार्गाः च अनुमोदिताः। अपरपक्षे लोकनिर्माणविभागस्य मुख्याभियंता एनपी सिंहः अवदत् यत् नाबार्डद्वारा ५० मार्गाः अनुमोदिताः सन्ति। एतेषु ३५ कार्याणि प्रारब्धानि एव। यत्र अन्येषां १५ जनानां एडीएस प्राप्य निविदाप्रक्रिया समाप्ता भविष्यति। सः अवदत् यत् नाबार्डस्य एताः मार्गपरियोजनाः ग्रामीणक्षेत्राणां संयोजने सहायकाः भविष्यन्ति। विभागः केन्द्रीयपरियोजनानां सुरक्षिततायै निरन्तरं कार्यं कुर्वन् अस्ति। अस्य बृहत्तमः लाभः अद्यावधि PMGSY तथा NABARD इत्यत्र दृष्टः अस्ति।

संस्कृतविद्यास्थानानि- ४४व्याकरणस्य सम्प्रदायाः-

॥ श्रीरामायणकथा ॥

रामायणे नव व्याकरणानामुल्लेखः अस्ति- 'सोयं नवव्याकरणार्थवेत्ता' इति। तत्तन्निधनानामेकं वैष्णवग्रन्थे व्याकरणस्य नव सम्प्रदायाः उक्ताः-

ऐन्द्रं चान्द्रं काशकृत्स्नं कौमारं शाकटायनम्।
सारस्वतं चापिशलं शाकल्यं पाणिनीयकम्॥

कुत्रचित् अष्ट व्याकरणानि उक्तानि-

ब्राह्ममैशानमैन्द्रं च प्राजापत्यं बृहस्पतिम्।

त्वाष्ट्रमापिशलं चेति पाणिनीयमथाष्टमम्॥

इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्स्नापिशली शाकटायनः।

पाणिन्यमरजैनेन्द्रा जयन्त्यष्टादिशाब्दिकाः॥

पाणिनिसम्प्रदायः-

यथा पूर्वमुक्तं पाणिनिसम्प्रदायः माहेश्वरसम्प्रदायः इति उच्यते। एतद्व्याकरणस्य आधारभूतानि शिवसूत्राणि पाणिनिः भगवतः शङ्करस्य डमरुध्वनितः प्राप्तवान्। ततश्च तेन स्वस्य पञ्चाङ्गव्याकरणं रचितम्।

सूत्रपाठ उणादिस्य नामलिङ्गव्यवस्थितिः।

धातुराशिः गणानां च पञ्चाङ्गं पाणिनेः कृतिः॥

पञ्चसु अङ्गेषु सूत्राण्येव प्रधानानि। अष्टाध्यायीग्रन्थे ३९९६ सूत्राणि अष्टसु अध्यायेषु सङ्कलितानि। तथापि अद्यत्वे ४९८३ सूत्राणि एव उपलभ्यन्ते। पाणिनेः कालः इसवीयात् पूर्व षष्ठं शतकम् इति मन्यते। कालगतानि भाषापरिवर्तनानि व्याकरणे समावेशितुं पाणिनेः अनन्तरं कालायनेन वार्तिकानि रचितानि। तस्य अपरं नाम वररुचिः इति। कात्यायनस्य कालः इसवीयात् पूर्व चतुर्थं शतकम्। पतञ्जलिना पाणिनीयव्याकरणस्य स्पष्टीकरणार्थं व्याकरणमहाभाष्यं रचितम्। पाणिनिः इसवीयात् पूर्व द्वितीये शतके जातः इति मान्यता। पाणिनिः वररुचिः तथा पतञ्जलिः एते त्रयः पाणिनीयव्याकरणस्य अध्वर्यवः। एतेषां व्याकरणं त्रिमुनि व्याकरणम् इति उच्यते।

केषाञ्चन पाणिनीतरसम्प्रदायस्य प्रवर्तकानां सम्प्रदायानां च वर्णनमेवम्-

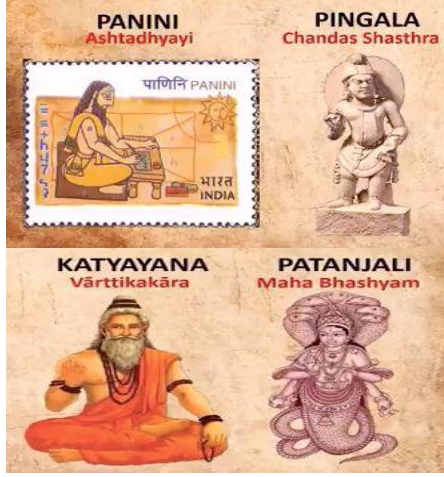
१) कातन्त्रसम्प्रदायः-

कातन्त्रशब्दस्यार्थः लघुनिबन्धः। एतस्य प्रणेता शर्ववर्मा सातवाहननृपस्य सभापण्डितः। एषः नृपः व्याकरणे अव्युत्पन्नः आसीत्। राज्या सह जलकेलिं कुर्वन् सः राज्याः उपरि जलम् अक्षिपत्। राज्या उक्तम्, "मोदकं देहि राजन्।" तत् श्रुत्वा व्याकरणे अनभिज्ञेन राज्ञा मोदकानि आनाख्यितानि। अनन्तरं स्वस्य प्रमादं ज्ञात्वा लज्जितेन तेन सभापण्डितेन शर्ववर्मणा सह वार्तासमये व्याकरणस्य शीघ्रपाठनार्थम् अभ्यर्थितम्। तदा तं शीघ्रं पाठयितुं ८५५ सूत्राणि शर्ववर्मणा निर्मितानि। अनन्तरं तेषु अन्यप्रकरणानां समावेशेन सूत्रसङ्ख्या १४०० अभवत्। कश्मीरनिवासी दुर्गसिंहः (ई. स. अष्टमशतकम्) कातन्त्रसूत्राणां वृत्तिः लिखिता। इदानीं कश्मीरे, पश्चिमबंगालराज्ये च कातन्त्रव्याकरणस्य पठनपाठनं प्रचलति।

२) चान्द्रव्याकरणम्-

चन्द्रगोपी (पञ्चमं शतकम्) एतेन पाणिनीयव्याकरणस्य त्रुटीः परिशोधितुं सूत्ररचना कृता इति उच्यते। एषः बौद्धसाम्प्रदायिकः आसीत्। तस्य व्याकरणे षट्सु अध्यायेषु ३१०० सूत्राणि सन्ति। संज्ञानां पृथक् विचारः तेन न कृतः, संज्ञास्थाने च तेन नामशब्दः योजितः। अतः एतत् असंज्ञिकव्याकरणमिति कथ्यते।

भारते बौद्धसम्प्रदायस्य निबर्हणात् अधुना एतद्व्याकरणं तिब्बटमध्ये, श्रीलङ्कायामेव पठ्यते। काश्यपाचार्येण लङ्कायां बालावबोधः नामकं एतस्य संस्करणं रचितम्। तदेव तत्र पठ्यते, न मूलचान्द्रसूत्राणि।

४) जैनैन्द्रव्याकरणम्-

जैनमतानुसारेण तीर्थङ्करमहावीरेण इन्द्राय पाठितमेतत्। तथापि ऐतिहासिकदृष्ट्या एतस्य सूत्ररचना देवानन्दी अथवा पूज्यपादेन कृता। एतस्य सम्प्रदायस्य स्थापना चान्द्रसम्प्रदायेन समकालिका। अत्र सूत्रसङ्ख्या ३७०० वर्तते। दिगम्बरजैनसम्प्रदायम् अधिकृत्यैतत् रचितम्। दक्षिणभारते एतत् कुत्रचित् पठ्यते।

३) शाकटायनव्याकरणम्-

प्रायः सप्तमे शतके सम्प्रदायोयं प्रादुरभवत्। शाकटायनेन रचितः शाकटायनशब्दानुशासनम् इत्येषः एतस्य सूत्रग्रन्थः। एतस्मिन् ३२०० सूत्राणि सन्ति। श्वेताम्बरजैनसम्प्रदायम् अधिकृत्य रचितः एषः ग्रन्थः दक्षिणभारते एव सीमितः।

५) सिद्धहैमव्याकरणम्-

एकादशशतके जातेन हेमचन्द्रेण स्थापितः एषः सम्प्रदायः। तस्य सूत्रग्रन्थः 'शब्दानुशासनम्' इति। ग्रन्थे सूत्रसङ्ख्या ४५०० अस्ति येषु सूत्रेषु १/४ सूत्राणि प्राकृतव्याकरणसम्बद्धानि। हेमचन्द्रेण सूत्रान् स्पष्टीकर्तुम् एका बृहद्वृत्तिः अपि लिखिता। जैनसम्प्रदायमधिकृत्य लिखितमेतत् व्याकरणं शनैः शनैः कालबाह्यम् अभवत्।

६) सारस्वतव्याकरणम्-

अनुभूतिस्वरूपाचार्यः नाम विद्वान् विद्वत्सभायां पुंसु इति उच्चारणसमये पुंशु इति उक्तवान् उपहासं च प्राप्नोत्। तदा तेन पुंशु एतस्य रूपस्य सिद्धयर्थं सरस्वती आराधिता। तस्याः च व्याकरणसूत्राणि प्राप्य स्वस्य व्याकरणं रचयामास। एतस्य कालः अपि द्वादशं शतकम्।

७) मुग्धबोधव्याकरणम्-

बोपदेवः गोस्वामी यादवराजः महादेवस्य मन्त्रिणः हेमाद्रेः अनुगतः। (ई.स. १३ तमं शतकम्) तस्य ग्रन्थस्य नाम मुग्धबोधः यत्र पाणिनिव्याकरणस्य सरलीकरणार्थं कृतः प्रयासः दृश्यते। एतस्मिन्व्याकरणे ११८४ सूत्राणि सन्ति।

८) जौमारसम्प्रदायः-

क्रमदीश्वरः नाम आचार्यः प्रायः पाणिनिव्याकरणं सङ्केप्युं एतस्य व्याकरणस्य रचनम् अकरोत्। तस्य सूत्रसङ्ख्या पाणिनिसूत्रसङ्ख्यायाः १/३ एतावती अस्ति। एतस्य ग्रन्थस्य नाम 'सङ्क्षिप्तसारः' इति। जुमरानन्दमहोदयः रसवतीनाम्ना एतस्य ग्रन्थस्य वृत्तिं लिखितवान्। तेन एषः रसवतसम्प्रदायः इत्यपि कथ्यते। सम्प्रति एतत् व्याकरणं पश्चिमबङ्गालराज्ये पाठ्यते।

-श्री अभिजित तोडकर
9145908156

उत्तरकाण्डम्!

(षट्पञ्चाशत्तमः सर्गः)

इलोपाख्यानम्।

(चतुर्थः खण्डः)

हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः

pradipnath997@gmail.com

रामेण कृतं पुरुरवसः जन्मविवरणं श्रुत्वा भरतः लक्ष्मणश्च रामं पुनः अपृच्छतां हे राजन्! बुधस्य समीपे सा इला संवत्सरम् उषिता, किन्तु अनन्तरं सा किम् अकरोत्? तयोः भरतलक्ष्मणयोः माधुर्यं तद्वाक्यं श्रुत्वा रामः पुनः तस्य कर्दमात्मजस्य कथाम् अकथयत् - पुरुषत्वं प्राप्ते तस्मिन् शूरे परमबुद्धिमान् बुधः परमोदारं संवर्त, भृगुपुत्रं च्यवनं, मुनिम् अरिष्टनेमिनं, मोदकरं प्रमोदनं तथा च मुनिं दुर्वाससं समानीय अब्रवीत्- अयं कर्दमात्मजः राजा इलः यत्कारणात् इमां दशां प्राप्नोत् तत्कारणं भवन्तः सर्वे जानन्ति। अतः तस्य येन श्रेयः भवेत् तद् भवद्भिः विधीयताम्।

महात्मभिः द्विजैः सह महात्मनः बुद्धस्य यदा एवं कथोपकथनं प्रचलति स्म तदा हि महातेजाः कर्दमः तम् आश्रमम् उपागच्छत्। तस्य पृष्ठतः ऋषिः पुलस्त्यः, वषट्कारः, क्रतुः, ओङ्कारश्च तम् आश्रमम् उपागच्छन्। परस्परसमागमे ते हृष्टमनसः सर्वे वाहिकपतेः हितैषिणः पृथक् पृथक्वाक्यानि अब्रुवन्। अत्रान्तरे प्रजापतिः कर्दमः पुत्रार्थं परमं हितं वाक्यमब्रवीत्। सः अब्रवीत् हे द्विजाः! पार्थिवस्य यच्छ्रेयः तत् मद्वाक्यं शृणुत। अयं राजा इलः येन रोगेण ग्रस्तः अभवत् तस्य उपचारार्थं वृषभध्वजात् ऋते अन्यं न पश्यामि। अश्वमेधात् परः यज्ञः तस्य महात्मनः प्रियः नास्ति। तस्मात् प्रार्थिवार्थं वयम् अश्वमेधं यजामहे। प्रजापतिना कर्दमेन एवमुक्ताः ते सर्वे द्विजर्षभाः रुद्रस्य आराधनं प्रति तं यज्ञं रोचयन्ति स्म। ततः संवर्तस्य शिष्यः परपुरञ्जयः राजर्षिः मरुतः तस्य यज्ञस्य आयोजनम् अकरोत्।

ततः बुधस्य आश्रमसमीपतः महान् यज्ञः अभवत्। तेन यज्ञेन महादेवः अत्यन्तं हर्षम् अलभत। यज्ञे समाप्ते प्रीतः भगवान् शिवः इलसन्निधौ तान् सर्वान् द्विजान् परमया मुदा वाक्यमब्रवीत् हे द्विजसत्तमाः! अहम् अश्वमेधेन भक्त्या च प्रीतोऽस्मि। अस्य वाहिकपतेः किं शुभं कुर्याम्? एवं वदति देवेशे सुसमाहिताः द्विजाः अब्रुवन् हे देवेश! इयम् इला यथा पुरुषः स्यात् तथा वरः प्रदीयताम्। ततः प्रीतः महादेवः इलायै पुनः पुरुषत्वं दत्त्वा अन्तर्धानम् अगच्छत्। अश्वमेधे निवृत्ते महादेवे च अदर्शनं गते दीर्घदर्शिनः ते सर्वे द्विजाः अपि यथागतम् अगच्छन्। ततः सः राजा इलः वाहिकदेशं त्यक्त्वा मध्यदेशे अनुत्तमं यशस्करं पुरं न्यवेशयत्। तस्य ज्येष्ठपुत्रः शशबिन्दुः च तं वाहिकदेशं पर्यपालयत्। कालान्तरे सः राजा इलः ब्रह्मलोकं प्राप्नोत्, ततः तस्य पुत्रः राजा पुरुरवाः तद्वाज्यं धर्मेण पर्यपालयत्। हे महाबाहो लक्ष्मण! अश्वमेधस्य ईदृशः प्रभावः विद्यते यच्च स्त्रीपूर्वः सः पुनः पौरुषम् अलभत।

"लौकिकन्यायकोशः"

"लाक्षारसावसिक्त-कार्पासबीजन्यायः"

कार्पासबीजानि लाक्षारसेन अवसिक्तानि कृत्वा अन्तरम् उच्यन्ते चेत् अग्रे उत्पत्त्यमानः कार्पासः अपि रक्तः भवति एवं कर्मणां याः वासनाः भवन्ति तासां बलेन

मनुष्यस्य प्रवृत्तिः तादृशी भवति इति भावः। यथा-

"यस्मिन्नेव सन्ताने ह्याहिता कर्मवासना।

फलं तत्रैव बध्नाति कार्पासे रक्तता यथा"॥

-सर्वदर्शनसंग्रहे आर्हतदर्शने।

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकरपुणे / महाराष्ट्रम्